

V predgovoru pravi pisatelj o smotru te knjižice: „Kir enmo hišnimo Gospodarju je na temu veliko ležoče, da on ve, kai za enu vreme perhodni letu bode, namreč, al mrzlu, al gorku, al suhu, al mokru? koku dougu Spomlad, koku hitru pak bode Jessen merzla. To se sicar v' Pratikah usaki letu spruti naide, al za naprei ne. Skuz drugu zamerkuvaine se je tolkain znaidlu, de usake 7. let, če ne vsse, toku vender veči Tail se je glih znaišlu, to pa brez cvibla se more tem 7. Planetam perpisati, kateri uselei to urreme skuz letu vižajo, inu eden teh Planetov uselej svoje letu spouni, inu temu, katiri za nim pride, svoje vižajne čezda . . . če glih vsse za en noht nebode zadetu, toku gvišnu ta veči tal se bode toku znajdel. Vender

Bogu usigamogočnimu se nesme naprej pissati, aku on nass za volo naših grehov strafati oče, to aku se zgodi, toku se zgodi čez ta cill tega tem Planetam v stvarjenu daniga Vižarja, kateri, koker firmament, inu vse vstvarjene reči, inu Elementi so v njegovi oblasti“ itd.

Tako je bilo slovensko koledarstvo ali pratikarstvo pred Val. Vodnikom: skromno sicer, kakor je bilo sploh vse dotedanje slovstvo, a vendar ne malega pomena za naobrazbo slovenskega naroda. Vodnik, ki je s svojim vsestranskim pisateljskim delovanjem začrtal v domačem slovstvu novo dōbo, spravil je tudi koledarstvo v nov, rekli bi „moderni“ tir. To je storil s svojo „Veliko Pratico“, ki je uprav pred sto leti prvič zagledala beli dan! (Dalje.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige družbe svetega Mohorja.

(Dalje.)

Slovenske večernice. 48. zvezek. Na prvem mestu društvenikom jako priljubljenih „Večernic“ čitamo letos 52 strani obsegajoči spis: Turki na slovenskem Štajerskem. Pisatelj M. Slekovec je znan po mnogih zgodovinskih razpravah, v „Večernicah“ nam opisuje letos 34 turških napadov „na slovenski Štajer“ od leta 1396.—1710. Spis je jako temeljit in natančen; pisatelj je rabil tudi rokopisne vire. Prav zato pa menimo, da sodi to delo bolj v kako znanstveno glasilo, kakor v knjigo, namenjeno „za pouk in kratek čas“. Jako hvaležni pa moramo biti g. pisatelju, ker je objavil mnogo primerne građiva kot izborni snov za povesti. Opozarjam le na junaške slovenske žene (str. 46.), na turškega jetnika Serepca Bolfenka (str. 49.) itd. Dōba turških bojov je pisana s krvavimi črkami v naši zgodovini, a je najslavnejša. Takrat smo Slovenci s Hrvati branili Lahe in Nemce, da so mirno napredovali v omiki. Naši sosedje so to pozabili: vzbujajmo vsaj sami ljudstvu narodno zavest, kličoč mu v spomin slavne dogodke. Zato bi želeli, da bi se bile i v tem spisu nekoliko obširneje opisale bitke pri Radgoni, pri Brežicah itd. — V spisu „Pogreb na morju“ nam g. F. Kavčič jako zanimivo opisuje, kako so mornarji našli na zapuščeni ladiji majhno dete, kateremu so prav skrbno stregli, pa je kmalu umrlo. Spis ni povest, kakor je naslovljen, ampak črtica iz mornarskega življenja. — Vsakemu bralcu bo gotovo prijala poljudna razprava „Spanje in sanje“, ki jo je spisal g. I. Štrukelj, dobro znan kot izvrsten pripovedovalec tudi čitateljem „Dom in Svet“-a. — Prav dobra je tudi povest: Čujte in molite, da ne

padete v izkušnjava, spisal Žaljski. Nepokvarjeni kupčijski učenec Pavle pride v roke brezvestnemu zapeljivcu. Prvi pot ga vodi v gostilno, potem ga pa dobi tako v svoje mreže, da mu iz prodajalnice nosi ukradene stvari. Sum leti na deklo Jerico, ki je obsojena v ječo. Pavle pa se naznani sam sodniji. Povest je jako poučna in blažilna, le to nam ne ugaja, da Jerica dobi v ječi kal bolezn in da potem umrje. — V „Večernicah“ čitamo še dve lepi pravljici rajnega Freuensfelda in nekaj zgodovinskih povestic, ki jih priobčuje I. Steklasa. — Sl. odbor se trudi, da bi v društvenih knjigah dobil vsak ud kaj za pouk in zabavo. Naj bi ga naši pesniki in pisatelji prav pridno zalagali z episkimi pesmimi in dobrimi pripovestmi! A. S—j.

Naše škodljive rastline v podobi in besedi. Opisal Martin Cilenšek, profesor na deželni gimnaziji v Ptujju. Izdala in založila Družba svetega Mohorja v Celovcu. III. snopič. 8°. Str. 289 do 448.

Že tretji snopič tega zanimivega dela podaje naša družba letos svojim udom. Ocena prvih dveh snopičev je bila sploh jako ugodna, in isto smemo v obče izreči tudi o letošnjem snopiču. Zlasti prvi del (str. 289—302) je pisan prav zanimivo; pisatelj vpleta v svoje opisovanje prav primerne dogodke ter tako še bolje pojasnjuje to, kar je prej omenil. Isto velja tudi o drugem delu (str. 303 do 308). Bolj jednoličen pa je tretji del (str. 309 do 448), kateri opisuje „rastline, škodljive na obdelani zemlji“. Morebiti bi se bilo dalo tudi tukaj isto doseči, kar v prvih dveh delih, ko bi bil pisatelj vso obširno tvarino (opisuje namreč zapored 176 rastlin brez presledka) razdelil v nekatere skupine. Opisovanje bi bilo mnogo živejše in knjiga bi bolj zanimala preproste bralce, katerim je pred vsemi namenjena.

Omeniti moramo tudi še nekatere stavke na str. 309., s katerimi se ne moremo skladati. Nekateri prirodopisci so zašli na popolnoma napačna pota, in zato treba vedno paziti na jedino pravo resnico, ker sicer se prav lahko zabrede na stran. Dandanes so mnoge prirodopisne knjige polne materijalistiških in darwinskih napačnih nauk; že na gimnazijah, še bolj pa na vseučiliščih se razlaga prirodopisje v tem zmislu. Zato se pač ni preveč čuditi, da so se tudi našemu pisatelju vtihotapili v knjigo nekateri neresnični stavki. Marsikak bralec jih sicer niti opazil ne bo; kdor pa natančneje primerja drugo polovico prvega odstavka na omenjeni strani s tretjim odstavkom iste strani, bo pač malo osupnil. Doslej nismo bili vajeni, take trditve čitati v knjigah družbe sv. Mohorja.

Jezik je precēj pravilen, le na nekaterih mestih bi trebalo še malo pile. Pisatelj rabi (str. 312) „poglavje“ za „glava“, piše „spodi“ in „spredi“, pač pa „zgoraj“; slovenskim ušesom tudi ne prijaajo zveze, kakor: „steblo je po tleh ležeče, ali pa spenjajoče se na viš“ (str. 364) ali „največ jih je (namreč listov) pritlehnih“ (str. 345).

Knjigi želimo prav mnogo paznih čitateljev; morebiti bo obudila med Slovenci malo več zanimanja za prirodopisno stroko, katere se po smrti nepozabnega Erjavca še nihče ni poprijel. Z veseljem pozdravljamo vsako delo na tem polju.

—c.

Češka književnost.

Češki duhovniki in katoliško socijalno slovstvo.

(Konec.)

IV. Dělnicтво v boji za svoje práva. Spisal Rud. Vrba. Ta spis je po obsegu vsekako času primeren. Predočuje bralcem socijalno delavsko vprašanje od začetka do zadnje stopinje. Jezik je preprost. Delo je jako zaslužno, ker je praktično in ker obsega mnoge podatke iz nemških in drugih socijalnih strokovnjakov.

V. „O zachování stavu rolnického.“ Spisal Rud. Vrba. — Ni boljšega spisa za češkega kmeta v našem tako nevarnem času. Ako se razširi, gotovo odstrani pogubo, ki preti temelju narodnega življenja samemu — kmečkemu stanu. Zraven tega je važen še v drugem oziru. Kmet mora v sedanjem času tudi pohajati na volilne shode; torej mora dobro poznati zgodovinski razvoj zemljiškega prava. Socijalno vprašanje se giblje s celim svetom, z vsemi narodi, z vsemi vrstami človeštva — pa kmet je jedro človeštva. Iz celega spisa se razvidi, da ljubi pisatelj svoj narod z dušo in telesom, hoteč mu pomoči k zaželenemu blagostanju.

VI. „Povaha moderního kapitálu.“ Najboljši spis Rud. Vrbe. Spis obsega temeljite razprave, da se mora razobrestovati premakljivi kapital; obširno govori o židovskem oderuštvi in o razvoju novodobnega denarstva. Žal, da zapeljujejo ljudstvo krivi

preroki, ki se hočejo nazivati njegovi voditelji. Da bi pa ljudstvo poučili o izdelovalnih in gospodarskih razmerah —, za to ne skrbé. Glavna napaka današnjega slabega družbinskega stanja je v tem, da ne poznajo ljudje sedanjega kapitalizma ali denarnega gospodarstva. Pisatelj je obdelal vse stroke kapitalizma jasno, temeljito. Upamo, da nas bo pridni pisatelj zadovoljil i s spisom, ki je ravno izšel in katerega naslov se glasi: „Boj proti klerikalizmu.“ Vsi njegovi spisi se pa naročujejo pri pisatelju samem: P. Rudolf Vrba, kaplan, Prùhonice u Prahy na Češkem.

VII. Najbolj obširno in tudi dobro delo, ki obdeluje socijalizem sploh, je „Socijalismus v dějinách lidstva a jeho povaha a církve katolická jedině schopná ku řešení socijální otázky“ od Dr. Antonína Lenza, prošta na Višehradě v Praze. — Ker je Lenzov spis izmed omenjenih najboljše in v vsakem oziru temeljito obdelan, hočemo ga, kolikor moremo, popolnoma razložiti.

Pisatelj govori v uvodu o nevarnosti, katero je povzročil demokr. socijalizem, in navaja dva vira, iz katerih se je razvilo socijalno vprašanje: bedo velike večine delavcev in žalostno resnico, da so se odtujili delavci krščanski veri ter se vrgli v naročje razbrzdanim strastém. Spis je razdeljen v 6 delov.

V I. delu govori pisatelj o starejšem in federalističnem komunizmu, o anarhizmu in demokratičnem socijalizmu. V II. delu je zgodovina socijalizma a) v starem, b) v srednjem, c) v novem veku. V III. delu razpravlja o demokr. socijalizmu z ozirom na veljavo katoliške cerkve in dokazuje, da je socijalni demokratizem največji sovražnik sv. katoliške cerkve. S krepko besedo brani pisatelj družino, njene pravice in državo, stoječo na katoliškem temelju. V tem delu kaže pisatelj, da je zares mož pravega duha; iz vsake besede se izliva resnična gorečnost in mična iskrenost. Razmerje liberalizma do socijalne demokracije nam jasno kaže IV. del, ki odločno pravi, da je demokratični socijalizem otrok liberalizma. Na vprašanje, ali je možna socijalistična država, odgovarja Lenz v V. delu zaničalno. Temelji socijalističnega državnega poslopja ne vzdržé lastnega poslopja. Socijalistična država se sesuje in sicer tem preje, čim bolj in čim hitreje se razširi socijalni demokratizem. Njen propad bo pa še strašnejši, kakor je bila njena rast. VI. del je živa apologija svete katoliške cerkve; nad solnce jasneje je dokazal v njem prečast. pisatelj, da niti liberalizem, niti protestantizem — marveč jedina in sama sv. katoliška cerkev more rešiti socijalno vprašanje, ako bo popolnoma neodvisna, slobodna in ji bo pomogla država.

Kakošne vrednosti je Lenzovo delo, kaže nam najbolje njegov bogati obseg.

Malo časa delujejo na Češkem krščanski socijalisti — pa vendar je njihov uspeh velik. „Vlast“